

ŠKOLA NA PREKRETNICI - IZAZOVI SAVREMENOG OBRAZOVANJA

Sažetak

Eksplוזija znanja i tehnološka revolucija postavljaju pred školu nove zadaće. Tradicionalni nastavni sistemi su u osnovi prevaziđeni a sa njima i tradicionalna uloga učitelja kao pukog prenosioca znanja. Nove odgojno-obrazovne paradigme podrazumijevaju konceptualnu promjenu filozofije poučavanja i potpuno novu ulogu učenika. Ovaj rad naglašava znanje kao resurs a ulaganje u obrazovanje kao najbolju investiciju.

Ključne riječi: obrazovanje, znanje, učitelj, učenik

Svijet se danas mnogo brže mijenja nego prije desetak godina. Nagli razvoj civilizacije generiraju razvijene zemlje koje najviše ulažu u obrazovanje. Švajcarska, Japan, Malezija, Luksemburg, Singapur, Irska ... nemaju ni naftna polja ni velike žitnice a imaju najveći dohodak po stanovniku. Najveći resur ovih zemalja je „siva supstanca“ u koju one i najviše ulažu. Dok se u Zenici proizvede tona čelika, potroši se mnogo energije, zagadi okoliš, radnici rade u teškim uvjetima i za veoma nisku platu i za tu tonu čelika se zaradi par stotina dolara, a u isto vrijeme tu istu tonu čelika kupe Švajcarci i u komfornim uvjetima, bez mnogo energije, zagađenja i znoja prerade u visoko sofisticirane dijelove za razne industrije i na njoj zarade i hiljadu puta više. Šta je to što Švajcarci prodaju? Uglavnom pamet i znanje.

Najčešće spominjani primjer kako znanje može preobraziti svijet je Sicilijska dolina koja je pedesetih godina prošlog stoljeća bila poznata po uzgoju naranči i vinove loze, a danas je to prostor gdje 240 javnih tehnoloških tvrtki obrće oko 1000 milijardi dolara godišnje proizvodeći, uglavnom, digitalnu i računalnu tehnologiju. Sličan je primjer i Kembridž gdje se za kratko vrijeme razvilo preko 1200 tvrtki visoke tehnologije, a Driden ga ovako oslikava: „U njemu je budućnost ocrtana tako da grad ostaje turistima napućena košnica kapelica, prolaza i bujnih tratina - okružena prstenom industrijskih parkova i tvornica čipova.“ (Driden, 2001))

Priča o Finskoj je još čudesnija. U njoj je krajem 20. stoljeća glavna industrija brodogradnja i celuloza počela posrtati, pa se država okrenula ulaganju u nauku i istraživanje sa 2,9 posto nacionalnog proizvoda. Za kratko vrijeme ova će zemlja postati tehnološko čudo gdje samo Nokia godišnje obrće preko sto milijardi dolara.

Ulažući u obrazovanje sićušna ostrvska zemlja Singapur će, također, razviti ekonomiju koja privlači najveće svjetske kompanije.

Ovi primjeri govore kako je ulaganje u znanje, a samim tim i u obrazovanje, najbolja investicija.

Svijet kakvoga znamo radikalno se promijenio, a promjenama u obrazovanju treba pristupiti da može pratiti te promjene.

Znanje koje učenici stječu je zastarjelo, a mnogi poslovi jednostavno izumiru. Udžbenici su već zastarjeli u trenutku kad idu u štampariju. Ako povjerujemo velikim koncernima, kao što su Simens i Mercedes, tada je današnja škola zastarjela i potrebna joj je temeljita reforma. Jer, kako kažu mnogi stručnjaci, iz proizvodnje, škole previše naglašavaju receptivno i jednostavno kognitivno učenje, dakle, učenici se odgajaju i obrazuju da slušaju i gutaju gradivo koje nastavnik sam iznosi. Ključne kvalifikacije koje traži savremena industrija, kao što su sposobnost za preuzimanje odgovornosti samostalnost, kritičnost i invencija su zanemareni. Nažalost, u današnjim je školama prevaga na učenju a malo je otkrivanja i zarađivanja znanja. Učenici nisu naviknuti da samostalno prorađuju nova znanja niti ih znaju primijeniti na nove situacije. Zato bi strategija poučavanja primjerena novom vremenu i potrebama učenika trebala biti umijeće poučavanja djece da sama sebe poučavaju.

Toni Buzan navodi svoje iskustvo koliko se u školi uče nepotrebne stvari a zanemaruje poučavanje djece kako učiti. "U školi sam potrošio tisuće sati učeći matematiku. Tisuće sati učio sam o jeziku i literaturi. Tisuće sati učio sam o prirodnim znanostima, geografiji i povijesti. Onda sam se zapitao: Koliko sam sati potrošio na učenje o tome kako funkcionira moje pamćenje? Koliko sam sati potrošio učeći o funkcioniranju svojih očiju? Koliko sati učeći kako učiti? Koliko sati u učenju o tome kako radi moj mozak? Koliko sam sati potrošio učeći o naravi svojeg mišljenja i kako ono utječe na moje tijelo? I odgovor je bio: niti jedan sat. Drugim riječima, zapravo me nitko u stvari nije učio kako koristiti svoju glavu." (Driden, 2001, str.75)

Zato bi, prema Buzanu, tri glavna “predmeta” koja se poučavaju u školi trebala biti učenje o tome kako učiti, učenje o tome kako misliti i učenje o tome kako postati “samostalni upravljač vlastite budućnosti”.

Buzan priželjkuje društvo 21. stoljeća u kome će: svaki učenik raspolagati vlastitim prijenosnim računalom; svaka će porodica i svaki učenik biti povezani Internetom; svako može birati što god želi iz najboljih svjetskih knjižnica, interaktivnih znanstvenih muzeja i umjetničkih galerija; svaki petogodišnjak ili šestogodišnjak započinje školovanje s jednakom mogućnošću.

Evald Terhart (2001) zagovara super učenje kao mega učenje ili sugestopediju. Ipak, ti nazivi impliciraju složenost, jer je jednostavno istinsko učenje ono kroz igru i zabavu koje potječu sve inteligencije i osjete: da djeca i odrasli uče putem glazbe, ritma, rime, slika, osjećaja, emocija i postupaka. Uglavnom, najbolje su metode učenja one koje su slične onima koje koristimo kao mala djeca.

Howard Gardner (1993) cijeli je svoj život posvetio proučavanju višestrukih inteligencija. Korištenje višestrukih inteligencija u učenju znači stvaranje konteksta u kojem svaki učenik može uspjeti. Tako ćemo u odnosu na prevladajuće inteligencije učenicima pristupiti:

Verbalno-lingvistički: predavanje, kasete, razgovor i čitanje;
 Interpersonalni: rad u skupini, partneri i kooperativni rad;
 Tjelesno-kinestetički: radnja, pokret i simulacije;
 Prostorni: umjetnički rad, umne mape i redizajniranje okoline;
 Intrapersonalni: samovrednovanje, intuicija i metakognicija;
 Matematičko-logički: rješavanje problema, matematika i predviđanje;

Ritmičko-glazbeni: glazba, zvuk i značenje.

Nastava u savremnoj školi se značajno promjenila, više nije dovoljno imati puno ljubavi i želje za poučavanjem, potrebno je više znanja i metodičkog umijeća. Učenicima treba omogućiti da iskažu svoje mogućnosti u raznim područjima inteligencije. U tom smislu treba upotrijebiti niz medija poput vodenja bilježki za vrijeme učenja, drame, debata, glazbe, igranja uloga, modela, umnih mapa, prezentacija, dnevnika i poezije. Nasuprot planiranju nastavne jedinice nastavnici bi trebalo da planiraju učenje, a najbolji su oni planovi koji su iz stvarnoga života. Kuhanje možemo naučiti kuhajući a tenis igrajući ga. Očit primjer ove filozofije poučavanja

je srednja škola Mt. Edgecumbe iz Sitke na Aljaski. Ova javna škola internatskog tipa ima 210 učenika i 13 nastavnika. Osamdeset i pet posto njenih učenika potječe iz malih sela. Većina njih su Indijanci. Četrdeset posto učenika te škole imalo je poteškoća u drugim školama. Međutim, u posljednjih nekoliko godina ta je škola postigla jednu od najviših stopa upisa maturanata u visokoškolske ustanove.

Po uzoru na neke japanske škole ova je škola uvela tečaj informatike tako da sada svi učenici pišu zadaće na računar. Plan i program je podešen spram učeničkih potreba i interesovanja. U školi se mnogo polaže na razvoj samopouzdanja i kreativnosti. Učenici i nastavnici su otvorili tvrtku za preradu lososa. Cilj je bio da se učenici nauče vještinama i steknu iskustva koja su im potrebna za vođenje uvozno-izvoznih poslova usmjerenih na azijska tržišta. Do 1988-89. godine ta je tvrtka u Japan izvozila četiri godišnje brodske pošiljke dimljenog lososa. A učenici se tako uče da povezuju praktičnu nastavu i akademske nastavne programe. Na časovima matematike računaju tečaj dolara u odnosu na jen. U društvenim se predmetima uči geografija pacifičkog područja. Na časovima umjetnosti učenici dizajniraju promotivne brošure i etikete za proizvode. Pored toga obučavaju se u tehnikama poslovanja i računarstva i kako izrađivati liste za analizu troškova i cijena cijelog projekta. (Driden, 2001)

U tradicionalnim školama učitelj je bio medijator između učenika i nastavnog sadržaja, u kojem je položaj subjekta isključivo pripadao njemu, a položaj objekta isključivo učeniku. Sve to uvjetovalo je nekvalitetan odnos i nekvalitetnu komunikaciju između ova dva faktora nastavnog procesa i dovelo do potrebe da se koriste novi oblici, metode i sredstva rada. U ritualu tradicionalne nastave, gdje učitelj predaje, učenik ponavlja, učitelj ocjenjuje, a učenik odgovara, poučavanje je prije programiranje dječijih umova nego pomoć i podrška u razvijanju kreativnog i fleksibilnog mišljenja. U tom smislu su nezaobilazne ove uloge suvremenog učitelja: poučavanje učenika u svrhu stjecanja znanja, vještina i razvoja sposobnosti (obrazovanje učenika, polaznika), uloga obrazovatelja.

Poučavanje učenika u svrhu usvajanja ili promjene vrijednosti, stavova i navika (odgajanje učenika, polaznika): uloga odgajatelja. Sudjelovanje u procesima razvoja škole, odnosno u razvoju procesa obrazovanja i odgoja, zajedno sa ostalim članovima obrazovne organizacije, savjetnicima i stručnjacima iz razvojnih službi: razvojna uloga. Da bi učitelj mogao „odigrati“ sve ove uloge, treba

posjedovati: adekvatnu motivaciju za profesiju, opću sposobnost, posebna svojstva ličnosti, široko znanje, opću kulturu, respektabilnu informiranost, profesionalnu zrelost, spremnost za stalno učenje, mijenjanje i usvršavanje. (Ćatić, R.; Ćatić, A. 2009)

Učitelj, dakle, sve više postaje animator i terapeut, odnosno regulator odgojnog procesa, a ne samo informator. Zbog širokog dijapazona zadataka koje treba realizovati (novi nastavni sadržaji, novi oblici, metode i sredstva rada, nova uloga učenika, osposobljavanje učenika za permanentno obrazovanje), suvremeni učitelj je više: redatelj nastave; organizator; analitičar svog i učenikovog rada; graditelj suradničkih timova; kreator stvaralačkog izražavanja učenika; racionalizator, istraživač i inicijator; onaj koji grupu orijentira i ukazuje na pravce daljnjeg rada; tražitelj i davatelj informacija; koordinator, programer, mentor.

Suvremeni nastavnik treba da u sebi sjedinjuje bogata iskustva iz prošlosti, ali da bude istovremeno osposobljen i za poziv sutrašnjice. On prvenstveno mora biti otvoren prema budućnosti jer život sutrašnjice će biti znatno drugačiji nego u prethodnim razdobljima.

Pedagoški odnos je osnovni smisao odgojne i obrazovne djelatnosti. Dok se ranije pod tim pojmom podrazumijevao odnos između odgajatelja i odgajanika, danas tu relaciju shvaćamo u širem kontekstu, posebice s gledišta polivalentnih utjecaja društva na određenom stupnju njegovog kulturnog i povijesnog razvoja. Pedagoški odnos se prati kao participacija i anticipacija odgajatelja i odgajanika, tj. njihovi aktualni i futurologijski interpersonalni odnosi, zavisno od djeteta i njegovih konkretnih potreba i imaginarnog pojedinca koji će u budućnosti imati druge potrebe. Obrazovanje je pojedinačna (ali i društvena) potreba u sadašnjosti i budućnosti koja se realizira prema osobnim i općim pedagoškim ciljevima i zadacima s osnovnom intencijom razvijanja samostalnosti i samoostvarenja ličnosti. „Nastavnici trebaju poznavati dječji razvoj, strategije višestrukog poučavanja, razne ocjenjivačke strategije, te imati znanje o učeničkim stilovima učenja.“ (Stol, L.; Fink, D. 2000; str. 25)

Budućnost škole treba tražiti u njezinom većem uključivanju u stvarni život i stalnu nadogradnju postojećeg fonda znanja putem cjeloživotnog učenja. Informacijska i medijska tehnologija postat će osnovna baza pismenosti. Škola će morati pružiti više odgovara na suvremena pitanja koja se odnose na multikulturalizam, multireligioznost, multietničnost i pluralistički sustav vrijednosti.

Mladi će imati potrebu za slano proširivanje svog obrazovanja pa će škola morati odgovoriti na koje načine mladi mogu odbraniti svoj identitet od birokratskog aparata u društvu.

Zaključak

Svijet budućnosti će biti društvo koje uči (learning society) u kojem će se znanje cijeniti kao nezamjenljivi resurs u razvoju društva. Obrazovne institucije će više mlade morati osposobljavati u metodama i tehnikama efikasnog učenja, kako bi se bolje osposobili za cjeloživotno učenje jer će učenje postati važnije od poučavanja. Škola će stalno morati kritički preispitivati svoje odgojne i obrazovne sadržaje kako bi ih što češće mijenjala i prilagođavala novim potrebama.

Oblici učenja će doživjeti velike promjene zahvaljujući sve snažnijim utjecajima medija. Uloga učitelja će biti promijenjena u smislu da će postati dijagnostičar učenja i koji će biti savjetnik, koordinator, motivator, onaj koji osigurava ugodnu klimu za rad i potrebne materijale. Prevladavat će namjenske škole (camp – škole), kratki tečajevi (sandwich – tečajevi) za opće i stručno obrazovanje, postojat će raznovrsni televizijski tečajevi. Prevladat će učenje u manjim skupinama s 10-20 sudionika, ali i individualizirana nastava. Timska nastava će biti samo za veće skupine. (Ćatić, R.; Stevanović, M., 2006)

Škole i fakulteti će stalno proširivati svoju funkciju poučavanja u korist davanja praktičnih uputa za pitanja odabira buduće škole/fakulteta, odabira buduće profesije, savjetovanja kod rješavanja vlastitih životnih problema, pomoć kod odgojnih teškoća, organiziranje slobodnog vremena, za borbu protiv suvremenih medicinskih bolesti, seksualna i ekološka pitanja, stvaralački djelovanje i dr.

Literatura

- Ćatić, R.; Stevanović, M. (2006), *Pedagogija*, PA, Zenica
- Ćatić, R.; Ćatić, A. (2009), *Strategije učenja i poučavanja*, PF, Zenica
- Jensen, E. (2002), *Super-nastava*, Educa, Zagreb
- Vukasović, A. (2001), *Pedagogija*, Hrvatski katolički zbor "MI", Zagreb

- Gudjons, H. (1999), *Pedagogija – temeljna znanja*, Educa, Zagreb
- Dryden, G.; Vos, J. (2001), *Revolucija u učenju*, Educa, Zagreb
- Stol, L.; Fink, D. (2000), *Mijenjajmo naše škole*, Educa, Zagreb
- Terhart, E. (2001), *Metode učenja i poučavanja*, Educa, Zagreb
- Gardner, H. (1993), *Disciplinirani um*, Slap, Jastrebarsko